

LUND UNIVERSITY

Remissyttrande: Några frågor om grundläggande fri- och rättigheter (SOU 2025:2)

Larsson, Torvald; Litins'ka, Yana; Nowak, Karol; Persson, Vilhelm

2025

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Larsson, T., Litins'ka, Y., Nowak, K., & Persson, V. (2025). Remissyttrande: Några frågor om grundläggande fri- och rättigheter (SOU 2025:2).

Total number of authors:
4

Creative Commons License:
Ospecificerad

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Juridiska fakultetsstyrelsen
Universitetslektor Torvald Larsson
Docent Yana Litins'ka
Universitetslektor Karol Nowak
Professor Vilhelm Persson

Rector vid Lunds universitet
Att. Utredare Anton Jönsson

Remiss: Några frågor om grundläggande fri- och rättigheter (SOU 2025:2)

Ju2025/00072

Juridiska fakultetsstyrelsen, som beretts möjlighet att yttra sig över rubricerat betänkande, får härmed avge följande yttrande. Yttrandet har utarbetats av universitetslektor Torvald Larsson, docent Yana Litins'ka, universitetslektor Karol Nowak och professor Vilhelm Persson.

I betänkandet föreslås nya bestämmelser i regeringsformen om en rätt till domstolsprövning och en rätt till abort. Det föreslås även ändringar av regeringsformen för att möjliggöra återkallelse av medborgarskap i vissa fall och för att utöka möjligheterna att begränsa föreningsfriheten. Kommittén hade även i uppgift att bland annat utreda om det borde införas bestämmelser om ett generellt skydd mot diskriminering samt om förutsättningar för inskränkningar i egendomsskyddet och näringsfriheten.

Fakultetsstyrelsen anser inledningsvis inte att det som framkommer i betänkandet ger grund att anta att någon av de föreslagna bestämmelserna skulle få stor praktisk juridisk betydelse på kort sikt. Detta hindrar givetvis inte att det kan finnas normativa signalvärden som kan motivera att förslagen genomförs.

Fakultetsstyrelsen anser att det är tveksamt om utredningen ger tillräckligt underlag för att bedöma hur angelägna dessa signalvärden är. Dessutom är det svårt att förutse de mer långsiktiga effekterna av förslagen. Behovet av de föreslagna bestämmelserna bör därför förklaras och övervägas mer ingående i den fortsatta beredningen av ärendet. Det är särskilt angeläget att ytterligare överväga och motivera hur de föreslagna begränsningarna av fri- och rättigheter står i proportion till behovet, eftersom sådana begränsningar bara ska ske om det är tydligt att fördelarna överväger nackdelarna.

Fakultetsstyrelsens mer specifika kommentarer till utredningens förslag disponeras nedan efter respektive paragraf.

2 kap. 7 §

Vad gäller förslaget som innebär att medborgarskap ska kunna återkallas, kan inledningsvis noteras att det innebär ett skifte från den tidigare gällande synen på medborgarskapet som ett ensidigt beviljande från staten till ett mer kontraktuellt

synsätt. I den fortsatta beredningen av ärendet bör detta skifte uppmärksammas mer för att utreda vilka principiella och praktiska följder det kan få. Ett kontraktuellt synsätt ligger i linje med det som sedan länge tillämpats i bland annat USA. Praxis däriifrån bör därför studeras.

I den fortsatta beredningen bör även förhållandet till regeringsformens förbud mot diskriminering på grund av etniskt ursprung (2 kap. 12 §) utredas mer. Den föreslagna bestämmelsen koncentrerar sig på möjligheten att frånta medborgarskap från personer som har medborgarskap i ett annat land, vilket innebär att den riktas mot personer som inte var svenska medborgare från början. Detta kan leda till en diskriminerande effekt mot personer med utländskt etniskt ursprung. Resultatet skulle kunna uppfattas som två olika slags medborgarskap, varav det ena men inte det andra kan återtas.

Kommittén utgår från att det kommer att införas regler som innebär att samtliga svenska medborgare med dubbla medborgarskap likställs. ”Även den som är medborgare i ett land som inte tillåter avsägelse av medborgarskapet bör alltså genom lagstiftningen ges samma valmöjligheter som den som tillåts avsägelse i det andra landet.” (s. 212) Fakultetsstyrelsen anser att mycket talar för att detta skydd mot olikbehandling bör framgå tydligt av grundlagstexten.

Vidare föreslås att barn i vissa fall ska kunna förlora medborgarskapet om en förälder förlorar sitt medborgarskap. Barnet skulle i så fall utan egen förskyllan kunna försättas i en svår – ibland orimlig – situation. I den vidare beredningen bör därför barnrättsperspektivet uppmärksammas ytterligare.

Vad gäller utformningen av paragrafen bör även ytterligare tydliggöras vad som avses med "ofullständiga uppgifter". Begreppet är vagt och öppnar upp för godtycke, vilket är särskilt problematiskt inom migrationsrätten, som ofta präglas av osäkerhet avseende olika sakförhållande.

2 kap. 11 §

I betänkandet anges att kommittén ”anser därför att en bestämmelse i grundlag bör utformas så att den inte innebär någon annan ändring av rättsläget än att rätten till domstolsprövning ges grundlagsförankring” (s. 70). Avsikten är således att den föreslagna bestämmelsen inte ska innebära någon ny rättighet i sak, utan att det även fortsättningsvis ska överlåtas åt den vanliga lagstiftaren att reglera bland annat under vilka förutsättningar det ska vara möjligt att utkräva domstolsprövning. Som nämndes inledningsvis väcker detta frågor om det alls finns anledning att införa ny reglering.

För det fall ny reglering anses önskvärd, uppkommer å ena sidan frågor om huruvida den föreslagna regleringen trots allt kan ändra rättsläget. Härvid kan konstateras att den bestämmelse som utredningen (s. 72) anknyter till är artikel 6.1 i Europakonventionen, vilken innehåller formuleringen ”oavhängig och opartisk”. I den lagtext som utredningen föreslår används emellertid endast formuleringen ”oavhängigt”, inte ”opartiskt”. Detta behöver motiveras tydligare i den fortsatta beredningen. Vidare kan det finnas en risk för att den föreslagna formuleringen ”bestämmelser som meddelas i lag” alltför mycket riktar fokus mot lagstiftningens ställning. Det är i så fall problematiskt om det sker på bekostnad av den rika domstolspraxis om rätt till domstolsprövning som har byggts upp i både Europadomstolen och svenska domstolar. Denna praxis behöver givetvis också följas. I detta sammanhang kan även noteras att Högsta domstolen i mål Ö 7177-23 (”Klimattalan”) särskilt uppmärksammade att regeringsformen nu saknar en

generell bestämmelse om rätt till domstolsprövning (punkt 57). Det kan därför inte uteslutas att svenska domstolar trots allt kan komma att fästa vikt vid en ny bestämmelse.

Å andra sidan leder föresatsen att förslaget inte ska ändra rättsläget till att förslaget inte nödvändigtvis löser problem som fortfarande finns när det gäller möjligheten att erhålla domstolsprövning i svensk rätt. För det första innehåller svensk rätt fortfarande en rad överklagandeförbud. I betänkandet anges att den föreslagna grundlagsbestämmelsen inte ska innebära något hinder mot att sådana överklagandeförbud även fortsättningsvis införs i lag eller förordning, förutsatt att de inte strider mot europarätten (s. 70). Överklagandeförbuden har emellertid även under senare år gett upphov till problem och osäkerheter i rättstillämpningen (se t.ex. HFD 2019 ref. 10, HFD 2019 ref. 43 och HFD 2021 ref. 8). För det andra uppkommer ibland situationer där det i rättstillämpningen konstateras att det föreligger en rätt till domstolsprövning, men det är oklart om det är allmän domstol eller allmän förvaltningsdomstol som ska ta upp saken till prövning (se t.ex. HFD 2019 ref. 43, HFD 2020 ref. 14 och HFD 2021 ref. 8).

För övrigt kan noteras att utredningen i sin internationella jämförelse inte ger en helt tydlig bild av rättsläget i Danmark. Utredningen anger att det i 63 § i den danska grundlagen ”fastställs en rätt att väcka talan vid förvaltningsdomstol för att pröva om en myndighet har överskridit sin behörighet” (s. 386; se även s. 66). Den danska lagstiftaren har emellertid inte utnyttjat den möjlighet som grundlagen ger att införa förvaltningsdomstolar. Däremot finns det en rad så kallade råd och nämnder som har till uppgift att pröva förvaltningsbeslut på skilda specialområden.

2 kap. 13 §

Den föreslagna rätten till abort avviker från den övriga regleringen i 2 kap. RF genom att vara inriktad på en relativt snävt formulerad situation. Detta väcker frågor om varför just denna specifika situation bör regleras i grundlag, till skillnad från andra situationer. Fakultetsstyrelsen anser inte att det är tillräckligt utrett hur den föreslagna specifika regleringen passar in i regeringsformens systematik. Det gäller inte minst hur rätten till abort som ett utkrävbart medicinskt ingrepp förhåller sig till andra kroppsliga rättigheter i regeringsformen. Som jämförelse kan nämnas att frågor om abort hanteras inom ramen för bredare formulerade bestämmelser i både Europakonventionen och EU:s rättighetsstadga. Mot denna bakgrund behöver lämpligheten av en specifik reglering om abort övervägas och motiveras tydligare i den fortsatta beredningen av ärendet. Därvid bör frågor om skyddet för mänsklig värdighet och för människors rätt att bestämma över sina egna kroppar utredas i ett bredare perspektiv.

Det motiv som utredningen ger till förslaget till en ny bestämmelse är att det skulle ge ett starkare skydd för rätten till abort och markera dess betydelse i svensk rätt. Fakultetsstyrelsen ifrågasätter dock om den föreslagna bestämmelsen verkligen uppnår detta mål. En grundlagsbestämmelse som enbart föreskriver att rätten till abort ska regleras i lag innebär i vart fall ett skydd som är tydligt begränsat, eftersom riksdagen när som helst kan ändra denna lag. Detta skiljer sig från exempelvis skyddet för vissa andra fri- och rättigheter i regeringsformen, där inskränkningar endast kan ske under mer specifika förutsättningar. Det är därför tveksamt om det föreslagna grundlagsskyddet för rätten till abort inte ger något skydd utöver det som redan finns genom abortlagen.

Vidare behöver tydligare klargöras hur en eventuell grundlagsreglering förhåller sig till nuvarande regler om abort för underåriga. En grundlagsreglering av

aborträtten behöver ta hänsyn till att abort för minderåriga idag kan kräva samtycke från vårdnadshavare om de minderåriga inte är mogna att fatta beslut om abort själva. Därför väcks frågan om vems rätt det är som skulle skyddas av den föreslagna bestämmelsen.

2 kap. 24 §

I utredningen föreslås att föreningsfriheten ska kunna begränsas när det gäller sammanslutningar ”som ägnar sig åt allvarlig brottslighet för att uppnå ekonomisk eller annan otillbörlig vinning”. Som utredningen visar, bygger rekvisitet ”annan otillbörlig vinning” på formuleringar i internationella instrument. Det förefaller emellertid inte helt tydligt i ett svenskt sammanhang. Utredningens avsikt är att det ska tolkas brett (s. 267). Å ena sidan väcker det frågan om tillräckligt många situationer avgränsas bort genom formuleringen. Om avsikten är att det endast är brottslighet som bedrivs i organiserade former eller i stor omfattning, bör det framgå mer explicit i bestämmelsen. Å andra sidan kan det finnas risk för att det finns former av systemhotande brottslighet som inte omfattas. Inte minst kan det finnas odemokratiska organisationer och sammanslutningar som använder sig av demokratiska medel för att uppnå ändamål som är demokratifientliga, såsom icke-demokratiska partier.

2 kap. 25 §

Kommittén föreslår att det ska vara möjligt att begränsa rätten till abort för utländska medborgare, eftersom det ligger i linje med möjligheter att begränsa andra fri- och rättigheter (s. 304). Fakultetsstyrelsen har dock svårt att se något behov av att avseende just rätten till abort kunna göra åtskillnad på grund av medborgarskap. Till skillnad från en del andra rättigheter kan en rätt till abort exempelvis knappast väcka frågor om lojalitet till andra stater i situationer som kan hota Sveriges säkerhet. Om det anses motiverat att införa en bestämmelse om rätt till abort bör den därför gälla oavsett medborgarskap.

Enligt delegation

Torvald Larsson Yana Litins'ka Karol Nowak Vilhelm Persson